

Журавська О. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри журналістики та нових медіа
факультету журналістики
Київського університету імені Бориса Грінченка

МЕМИ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА: ТИПИ Й ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ

У доповіді ми розглянемо типи й функціональність мемів війни в українських масмедіа на прикладі одного із найвідоміших – мема «російський військовий корабель».

Назвою «російський військовий корабель» ми означаємо цілу низку мемів, які почали поширюватися в медійному просторі із 24 лютого 2022 року, зокрема й у тій його частині, що представляє офіційно-ділову (політики, державні службовці) й публіцистичну (журналісти, редактори) сфери, у вербальній, візуальній, аудіальній відео формі та їхніх поєднаннях.

У соціальних мережах мем поширюється практично у всіх форматах:

- вербальна форма – у текстові повідомлення, заголовки й ліди дописів, написи до зображень і на зображеннях, коментарях;
- аудіо – у текстах пісень, звернень;
- відео – ролики-меми, кліпи до пісень, заставки до сюжетів відеоблогерів тощо.

У журналістських публікаціях мем у різних його форматах використовується:

- у заголовковому комплексі, зокрема і як ілюстрація;
- у текстовій частині публікацій інтернет-видань, радіо й телебаченні;
- у титрах і заставках сюжетів телебачення;
- синхронах (репліках героїв журналістських матеріалів);
- як елементи брендування видань, окремих медійних проєктів тощо.

Як елементи заголовків меми використовуються у публікаціях, що присвячені безпосередньо подіям на острові Зміїному: «*Русській військовий корабель, іді...!*» – хто сказав легендарну фразу і чому ім'я автора приховують» (SN, 23.05.22) – у публікації йдеться про автора вислова і пояснюється, чому його ім'я не розголошувалося раніше; «*Українські військові влучили в російський крейсер «Москва».* Саме його захисники острова Зміїний відправили нахуй» (Б, 13.04.22); «*Автор вислову*

«русский военный корабль, иди на@уй» повернувся додому з половну» (UN, 29.03.22); *«У Черкасах нагородили військового, який брав участь в обороні острова Зміїний. Саме він відправив «русский корабль нах*й»* (Б, 29.03.22)

Вербальний мем є елементом публікацій про сам мем і його медійне життя: *«В Україні запустили платформу «Русский военный корабль, иди нахуй»* (LB.UA, 28.02.22); *«У Чернівцях погасили марку «Русский военный корабль...всьо!»* (SN, 23.05.22); *«Русский военный корабль, іди на...!»: у Вінниці показали карикатури художників з 20 країн світу»* (SN, 28.07.22) – у публікації розказано про одноденну Міжнародну виставку карикатуристів *«Русский военный корабль, іди на...!»* у Вінниці; *«Укрпошта» після 9 травня почне продаж нової марки про «русский корабль». Зі старою випустять окремих мерч»* (Б, 29.04.22).

Ще одна група – це заголовки, у яких використовуються різні модифікації мема: *«Российский поезд, иди на х*й! Сто позиция нашей компании»*, – *«Укрзалізниця»* – у публікації йдеться про те, що Укрзалізниця припинила взаємодію із ВАТ «Российские железные дороги» (LB.UA, 26.02.22); *«Російські літаки, ідїть нах#ї з Києва – Порошенко»*(PRUKr, 26.02.22).

Спостерігаємо тенденцію до використання вислову в бекграундах публікацій із внутрішніми гіперпосиланнями на інші сторінки видання, які можуть бути мінімально пов'язані за темою. Це, очевидно, зумовлено вимогами SEO та прагненням редакції утримати аудиторію на сторінках видання. Наприклад, маємо такий бекграунд у публікації про обмеження доступу для перегляду радянського мультфільму *«Скарби затонулих кораблів»* (1973) на YouTube. У мультфільмі зображено підводний човен «Нептун», що знаходить затонулий корабель – есмінець із символом німецьких нацистів Z, який нині використовуються росіяни, що розпочали військові дії проти України. А бекграунд містить інформацію про затонулий крейсер Москва та події на острові Зміїний: На початку війни крейсер «Москва» разом із патрульним кораблем ЧФ РФ «Василій Биков» вимагали здатися захисникам острова Зміїний. На що ті відповіли вже легендарною фразою *«Русский военный корабль, иди нах...й!»*. Голова Верховної Ради Олександр Корнієнко вважає, що знищення крейсера «Москва» є важливим символом для України» (LB.UA, 17.04.22).

З'являється мем й у титрах українських каналів, зокрема на підводках ведучого *«Руский солдат, иди на х*й»*, під час ефірних трансляцій, наприклад відеоролика *«Русский военный корабль»*.

Також наводимо приклад текстового повідомлення із синхронном експерта: *«Підтвердили, що ракетний крейсер "Москва" сьогодні пішов саме туди, куди його послали наші прикордонники на острові Зміїний!*

Ракети "Нептун" які стоять на сторожі Чорного моря завдали російському кораблю дуже серйозних пошкоджень» (CN, 13.04.2022).

Використовується мем для оформлення медійного проекту подкастів із назвою «Рускій фейк, іди на ***», автор якої спростовує дезінформацію російської пропаганди, розвінчує фейки, розкриває маніпуляції. Назва проекту є модифікацію ідіоми-мема, у якій замінено компонент «корабль» на «фейк».

Основною функцією мема-вислова є, на наш погляд, трансгресія (*trans* – крізь, через; *gress* – рух), тобто «переступання», «переступ», подолання соціальних меж дозволеного, актуалізація трансцендування як прагнення особистості вийти за межі об'єктивованого буття природи і суспільства, подолати себе як суб'єкта різноманітних відносин, реалізуватися як особистість у русі назустріч Іншому.

М. Колінько звертає увагу на те, що трансгресія звернена не стільки на межу суспільного, скільки на граничність самої людини, тобто є своєрідною реакцією людини на усвідомлення граничності свого буття й набуває різних форм суспільних практик – від уживання обсценної лексики до злочинів і порушень чинного законодавства. А «війна сама є трансгресивною практикою», що змушує до колективного виходу за межі світопорядку» (2, с. 369). Проте хочеться звернути увагу й можливості культурної трансгресії, що здійснюється для духовного оновлення й самозбереження культурної спільноти, яка століттями зазнавала утисків. Адже гібридна війна передбачає не тільки дії на полі бою, а створення умов «для прихованого управління культурно-світоглядною сферою з метою перетворення ментального поля населення країн-мішеней шляхом переорієнтації, ослаблення, а потім і знищення традиційних духовних і культурних цінностей народу» (1, с. 119).

Розуміння процесів ведення гібридної війни дозволяє сформувати і відповідні захисні механізми протистояння культурній експансії передусім у медійному просторі. І питання про роль обсценної лексики у процесах захисту духовних і культурних цінностей залишається відкритим, хоча і, безперечно, доволі суперечливим (4). Як зауважує В. Абрамов, трансгресія зачіпає межі самої реальності національної безпеки, адже порушення норм стає безперервним атрибутом соціального існування, надзвичайно скорочується час інституціоналізації соціальних структур, норм, цінностей, яке суспільство просто не встигає осмислювати (1, с. 119).

Отже, війна актуалізує досвід трансцендування й трансгресії, і наслідками цього процесу є зняття табу із обсценної лексики в українському медійному просторі і поява цілої низки мемів із обсценним мовним ядром. Як приклад можна навести авторський мем

RUS – HI! PEACE – DA! Гумористичний ефект мема зумовлений поєднанням літературних слів англійської («RUS» – Русь або руські, «PEACE» – «мир») та української мови («HI!» – «NO!», «DA!» – «YES!»), що утворюють нові за змістом слова, одне з яких просторічне, а інше – обценне: «rusni pisda». Тож якщо читати написане як слова різних мов, виходить антивоєнний вислів зі значенням «Росії – ні, миру – так», якщо читати це як українські слова – «Rusni pisda», тобто такий самий антивоєнний вислів, але вже не нейтральний, а з емоційною войовничою конотацією. І це створює додатковий контекст сприйняття антивоєнного заклику: перемога і мир можливі, якщо носії різних мов (різні держави) об'єднують свої зусилля у боротьбі проти зла.

Табуйований у мирному визначеному й унормованому житті (5, с. 5–6) обценний вислів за часів війни набуває ореолу героїчності, легендарності уже як ідіома і вербальний складник мема. Його починають називати гаслом спротиву російській військовій агресії: *«Легендарний вислів. Нагадаємо, прикордонники острова Зміїний на пропозицію російського корабля здатися відповіли «Russkiy voennyi korabl. Idi nakh...» (24K, 27.02.2022) «Саме його (Романа Грибова – прим. автора) вислів «Russkiy voennyi korabl. Idi nakhuy» став гаслом українців у боротьбі з окупантами, який знає увесь світ і Європа» (G, 06.03.2022).*

Для набуття такої конотації мем «російський військовий корабель» визначальними є позалінгвістичні фактори: початок війни, про невідворотність якої активно говорили, проте маючи сумніви в її можливості; атака на острів Зміїний; відсутність точних відомостей про долю прикордонників; констатація їхньої смерті, а потім інформація про полоне; породжені цими подіями паніка, розгубленість; гордість за сміливість учинку людини, яка стоїть на грані життя; потреба знайти свою точку опертя; нерозуміння того, що робити далі, тощо.

Отже, в медійному просторі мем «російський військовий корабель» стає насамперед символом сміливості й відчайдушності спротиву безпричинній військовій агресії і порушенню встановленого після Другої світової війни світового порядку. У своєму життєвому циклі в медійному просторі він включається в нові соціокультурні контексти, що призводить до трансформацій його соціокультурного коду залежно від культурної належності модифікатора інформації та її споживача. Припускаємо, що вербальний обценний компонент у складі мема скоріше емоційною маніфестацією, бо розуміння його емотивного потенціалу представниками різних лінгвокультур буде відрізнятися. До того ж, не всі меми із обценною лексикою набувають такого масштабного поширення в медіапросторі.

Список використаних джерел:

1. Abramov V. (2020). Security as a Transgress: Ontological Status of the National Security Phenomenon. *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*. 15–16, p. 116–120.
2. Hibrydna viina: in verbo et in praxi (Hybrid war: in verbo et in praxi)(2017). Vynnytsia : TOV «NilanLTD». 412 p.
3. Skudrzykowa A. (2000). *Mały słownik terminów z zakresu socjolingwistyki i pragmatyki językowej*. Warszawa : Spółka Wydawniczo-Księgarska. 170 p.
4. Stavycka L (2008). *Ukrainian Without Taboos : a Dictionary of Obscenities, Euphemisms and Sexual Slang*. 454 p.
5. Taranenko O.O. (2009). Ukrainian and Russian Linguo-Cultural Vectors in Contemporary Ukraine: Reality, Politicization, Myths (The First Article). *Linguistics*. 2. p. 3–33.
6. Wunderlich, L, Hölig S, Hasebrink U., (2022) Does Journalism Still Matter? The Role of Journalistic and non-Journalistic Sources in Young Peoples' News Related Practices. *The International Journal of Press/Politics*, 27(3): 569–588. DOI: 10.1177/19401612211072547

Список джерел:

- (24K)24 Канал. URL: <https://24tv.ua/>
(CN)Cenzor.net. URL: <https://censor.net/>
(G)Gorsovet. URL: <https://gorsovet.com.ua/>
(LB.UA.)LB.UA. URL: <https://lb.ua/>
(PRukr)Прямий URL: <https://prm.ua/>
(SN)SUSPILNE NEWS. URL: <https://suspilne.media/>
(UN)Ukrainian News. URL: <https://ukranews.com/>
(Б)Бабель. URL: <https://babel.ua/> – назва не перекладається